

JEAN GEORGESCU – CRIPTOGRAMELE ABSURDULUI

NICOLAE CABEL

În istoria fabuloasă a nu mai puțin fabulosului conte de Saint Germain există un episod care, redus la proporțiile unei mici parabole, se poate transla spre condiția spirituală a unei personalități de talia lui Jean Georgescu, în anii ascensiunii puterii comuniste în România... Așadar legendarul conte, între altele, erudit muzician și interpret, este invitat la o serată muzicală, fapt consemnat într-un ziar londonez din iunie 1760. Spre consternarea asistenței, intrarea și-a făcut-o într-un mod mai puțin obișnuit, astupându-și urechile, gest contrar normelor de conduită de atunci... În acele minute se descărca în fața porții o căruță de pietre pentru o reparație a pavajului... Întrebării amfitrioanei i-a răspuns simplu: „Sunt împietrit de o întregă căruță cu dezacorduri!”

Pentru mine, copil în vremea când Jean Georgescu semna, în 1955, *Directorul nostru*, după ce dăruise românilor capodopera *O noapte furtunoasă*, după ce semnase două documentare de referință și după efortul de a răspunde unei imperioase comenzi sociale – filmul *În sat la noi*, în co-regie cu Victor Iliu – „căruța cu dezacorduri” a destinului său și-a devoalat adevărata semnificație mult mai târziu. Decantând fragmente din propria-mi memorie afectivă, nu-l pot evoca pe maestrul Jean Georgescu decât recompunând în timp terifiantul panopticum ce n-ar trebui îngropat niciodată într-un orizont evanescent... Absurdul, ca și fantasticul, capătă percutanțe atunci când sunt „construite” din „felii de real”, într-o îmbinare specifică...

Așadar, un timp social-istoric în care aparatele de radio, extrem de puține, erau înlocuite cu stații de radioficare, adică un fir întins între stâlpii de electrificare, cu ramificații spre toate locuințele/căsuțele... Acolo, în fiecare dintre ele, atârna pe un perete o modestă carcasă – difuzorul – în care, în stilul ironizării vechilor moravuri, răsuna, până la saturație, refrenul „*Marinică, drăgălașu!*, /*Marinică zis codașu!*”. Satiră puerilă, consonantă comandamentelor-normă pentru primii pași în remodelarea întru deformare a conștiințelor din România. Proces în care o lume expia treptat și brutal (lagăre de muncă și închisori) și o alta trebuia edificată pe mari șantiere, prin mobilizatoare îndemnuri gen „strungul, plugul și condeiu/ au pornit să chiuie!”, și osanale pentru marele Eliberator. În cinematografe, pelicule precum Răsună valeda propuneau o nouă normă de conduită morală și civică... Românii era obligați să cânte „zdrobite cătușe în urmă rămân”, sau „Republice libere strânse-n Uniune/ Măreața Rusie pe veci a-nchegat!”...

Eram elev. Memoram, la... adăpostul cravatei roșii de pionier, versuri din *Silvester Andrei salvează abatajul*, din *Lazăr de la Rusca* sau din *Balada micului coreean*, ca nu mult timp după aceea să mi se inculce teza că „oamenii se despart de trecut răsând”... Trebuie, mă simt dator să amintesc de lecturile obligatorii din chiar anii de școală elementară și din primele clase de liceu, cu „mici” sau „mari” eroi, de la Pavlik Morozov la Pavel Korceaghin, nume și titluri care, pentru cine nu s-a confruntat cu ele, par coborâte dintr-un univers paralel, coșmaresc... Deci, *Așa s-a călit oșelul* sau *Tânăra Gardă*... Cărțile adevărate, cele din afară „canonului” impus în epocă, încă existau, unele mucegăind prin beciuri, altele se răscoceau prin mansarde, salvate ca prin minune de obtuze și virulente percheziții... Eu, adolescentul, le descopeream treptat, de la „bătrânii” din Cenaclul Literar pe care îl frecventam la finalul anilor '50, începutul anilor '60, bătrâni despre care astăzi, cu o mare strângere de inimă, aflu că, după ani de reclusiune cumplită, fuseseră obligați să semneze note/informații, chiar și despre noi, „cârlanii” din acei ani...

Să mai amintesc (memorie fidelă/infidelă!), că, deși devoram cărțile/lecturi obligatorii, care făceau parte din sistemul didactic de notare, m-am chinuit din greu până să dau ultima filă a estropiatului roman *Bărăgan*...

Eu, cel de astăzi, nu am dreptul să *acuz*... A fost acela un anume timp. Mi-a marcat copilăria, mi-a marcat adolescența. Târziu am început să descifrez atât rosturile, cât și consecințele... Un timp-experiment pe care eu, generația mea și nu numai, am fost obligați (poate și prin destin!) să-l traversăm...

Așadar, ar trebui să cer scuze pentru acest poate prea lung exordiu, dar aș vrea să așez corect, în parametrii săi, acel timp istoric și spiritual în care inteligențe artistice precum aceea a lui Jean Georgescu erau obligate să supraviețuiască. Acel timp, pentru copilul care eram, se reducea la grija, neîntuită de mine, a părinților, tot pentru supraviețuire. Dar și a propriilor uimiri față de ce descopeream la școală, în primele clase elementare... Deasupra tablei, cele patru portrete – „marii dascăli” ai omenirii, dar și, pe un perete lateral, fotografiile celor care conduceau atunci Partidul Muncitoresc Român... Cu minim efort, cred că și astăzi pot înșira numele acelora, de la Gheorghiu-Dej, să zicem, la Petre Borilă...

Iată, deci, în ce climat trebuia menținută flacăra pâlpâitoare a filmului românesc, care strălucise prin *Țara Moșilor*, *Odesa în flăcări* sau *O noapte furtunoasă*...

Histrion de geniu, Caragiale pusese sub lupa unei zeflemeli acide, tolerantă în esență, o lume care aspira, șchiopătând în efortul de asimilare, spre orizonturi de urbanitate și civism... O lume care nu se putea debarasa (nici astăzi nu s-a încheiat procesul!) de lestul moral atât de propriu „porților Orientului”... Ei bine, lumea aceasta, proteică totuși, nu în totalitate vitriolantă, Caragiale a desenat-o cu finețe de laser și, aș zice, paternă înțelegere. Este lumea pe care, la proporția evidentă, Jean Georgescu a așezat-o într-un fermecător panopticum – *O noapte furtunoasă*...

Elegant, la propriu și la figurat, Jean Georgescu, asimilat și asimilator al anilor petrecuți ca regizor de film în Occidentul parizian, fusese catapultat, cu violență aș spune, într-o nefastă conjunctură social-politică, într-o lume ce-și spărgea incontinent valorile consacrate înlocuindu-le, într-o altă cheie social-istorică, prin surrogate...

Filmul *Directorul nostru*, un *casus belli* la limita tragicului în epocă, s-ar fi voit poate mai degrabă, spun eu astăzi, un pamflet... Sau o comedie de moravuri inspirată din lumea stereotipă a micilor funcționari. Nu știu dacă Jean Georgescu a voit a face acel film. Și nu știu câte avataruri va fi suferit scenariul. „Mâna” lui sigură dovedise a ști să modeleze comportamente, caractere și situații... Am citit și preluat informații despre tensiunea din cinematografia românească a acelor ani, la apariția acelui film. Atunci, respingerea unui film echivala cu eșafodul... Repet, nu știu dacă filmul îi fusese comandat lui Jean Georgescu... Fac o asemănare între această posibilă ipoteză și aceea despre care am citit într-un jurnal nepublicat, potrivit căreia nici Victor Iliu nu ar fi vrut să ecranizeze *La Moara cu noroc*. Paradoxal, sub bagheta lui Victor Iliu, o comandă politică ar fi dus la împlinirea unei capodopere

Astăzi, la pragul a șaiszeci de ani de la premiera comediei *Directorul nostru*, cred că sentința de atunci a politrucilor, care putea duce la moartea politică și, în consecință, socială a regizorului, deriva din încălcarea unor norme sacrosancte din ideologia acelor ani, când clasa muncitoare, în alianță cu țărâtimea muncitoare, repetau mai mult decât obedient lozincile impuse de directivele Kremlinului... Nu cred că pe cenzori i-au „deranjat” portretele și tipologia eroilor de plan secund, întruchipate, de altfel, de minunați actori ai teatrului românesc de atunci. Cred că „nodul gordian” l-a reprezentat personajul principal în interpretarea lui Alexandru Giugaru: fostul muncitor, deci exponent „fără frică și prihană” al infailibilei clase muncitoare, odată instalat în scaunul directorial, începe să adune, pe coapse, pe talie, „șunculițele” luptei de clasă, deducându-se la mari/mici privilegii, precum mașină cu șofer la scară, folosirea lor strict în beneficiul familiei, familie care (copil, soție), se comportă conform tiparelor de viață ale fostei clase burgheze pe care ideologia vremii o incrimina vehement. Cred că, având în față oglinda propriilor duplicități, mai marii ideologiei nu s-au simțit prea confortabil, refuzând să accepte direcția morală pe care era evident că noua clasă muncitoare „conducătoare” și conducătorii ei începeau a se înscrie. Eroziunea lozincard-tenace a însuși procesului muncii avea să genereze în timp păguboasa mentalitate rezumată peste trei decenii în formulele de tipul: „lasă, că merge și așa!” sau „ziua trece, leafa merge!”...

Rămâne mai mult decât elocventă pentru istoria filmului românesc atitudinea asumată în acel moment crucial din destinul lui Jean Georgescu de subtilul cineast și teoretician Victor Iliu. Într-o intervenție din chiar organul partidului, *Scînteia*, și ulterior în revista de specialitate *Probleme de cinematografie*, a pledat cu curaj și fairplay în apărarea confratelui său. Cu argumentele celui care stăpânea limbajul filmului și cu autoritatea lui politică de intelectual de stînga în anii războiului, a susținut ferm discursul filmic bine articulat, propriu unui profesionist ca Jean Georgescu... Ținând cont de contextul dramatic al acelor vremuri, în care prima delatațiunea, și nu gestul de solidaritate, nu este deloc exagerat să spunem că și-a salvat maestrul.

Îmi vine acum în minte imaginea surprinsă de un fotograf amator pe Calea Victoriei... Un domn, cu ținută impecabilă, inclusiv pălărie. Și un tinerel suplul, cu ochelari și capul descoperit... După îmbrăcăminte, cred că era o zi de toamnă târzie... Gulerele pardesiilor erau ridicare... Cei doi se numeau *Jean Georgescu* și *Victor Iliu*...

Cel mai tânăr a trecut în lumea umbrelor înaintea mentorului său...

Absurdul a generat și va mai genera și astfel de raporturi cu viața...